

PËRGJEGJËSITË LIGJORE PËR MJEDISIN NË BAZË TË KONVENTAVE EVROPIANE

*Dr.sc. Armand Krasniqi, prof. ass.⁴
mandikrasniqi@gmail.com*

Abstrakti

Punimi pretendon që të faktojë rreziqet me të cilat po ballafaqohet me dekada mjedisi në suaza globale dhe njëkohësisht reagimin e shoqërisë njerëzore që me mjete të forta juridike të ndikojë në mbrojtjen e këtij sistemi. Sot kur zhvillimi shoqëror – ekonomik global ka shënuar një rritje të paparë ndonjëherë, në heshtje kemi konstatuar se paralelisht në këtë avancim seriozisht është degraduar dhe shkatërruar mjedisin në të cilin po jetojmë duke mos menduar fare se e drejta për të jetuar normalisht është edhe e brezave që do të vinë pas nesh. Vitet e shtatëdhjeta të Shekullit XX shënojnë intensifikimin dhe mobilizimin e qeverive të përgjegjshme për programe mbrojtëse mjedisore. Gradualisht çështja ka kaluar dhe në instanca dhe institucione ndërkombëtare të cilat kanë nxjerrë një sërë deklaratash, direktivash dhe konventash me të cilat rekomandojmë dhe i detyrojnë qeveritë e vendeve që legjislacionin nacional ta përafrojnë me parimet dhe standardet që ofrojnë këto dokumente të rëndësishme. Përveç kësaj, për shkak të rritjes së rrezikut të lartë shoqëror dhe dinamikës së shkatërrimit të mjedisit janë nxjerrë edhe dy konventat të cilat i detyrojnë vendet që përgjegjësia për ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit të rregullohet dhe të mbrohet edhe me Ligjin Civil dhe Ligjin Penal të vendeve duke i kualifikuar e konsideruar kështu veprimet e dëmshme të subjekteve ndaj mjedisit krime.

Fjalët kyçe: Legjislacion, mjedis, ambient, përgjegjësi civile dhe penale, konventë, direktivë.

JEL klasifikimi: K, K0, K3, K32.

Hyrja

⁴ Autori është pedagog i grup lëndëve nga e drejta biznesore në FSHAB Pejë edhe në Fakultetin Ekonomik të UP.

Zhvillimi teknik dhe teknologjik viteve të fundit të shekullit të kaluar kanë krijuar vatra të shumta të rrezikut për mjedisin. Gjendja e këtillë e shkaktuar nga vet njeriu, duke e keqadministruar jo vetëm natyrën dhe burimet e saja dhe vetë ambientin të punës, kanë sjell dëme të mëdha për jetën e tyre, integritetin fizik, shëndetin, pasurinë dhe vlerave të tjera. Në të njëjtën kohë me veprime të këtilla hapur në mënyrë ekstrem dhe serioze po rrezikohet baza e mbijetesës së njerëzve. Për shkak të shkallës së lartë që paraqet ky rrezik komuniteti ndërkombëtar ka ndërmarr një sërë masa, procedura dhe burime në mënyrë që të eliminojnë, parandalojnë ose minimizojnë këto vatra kërcënimesh për mjedisin dhe për vetë jetën e njerëzve.

Është e pakontestueshme se rreziku për shkatërrimin e ekuilibrave mjedisorë është shndërruar në problem global që kërcënon tërë ambientin global jetësor. Nisur nga këto shqetësime komunitetit ndërkombëtar ka filluar që të reflektojë angazhim me serioz në planin preventiv dhe mbrojtës në këtë fushë. Edhe vendi ynë është në fazën e reformave shoqëror, ekonomike, politike dhe legjislative. Në këtë plan rëndësi të veçantë është duke i kushtuar çështjes së harmonizimit respektivisht përafrimit të legjislacionit vendas me rregulloret, aktet dhe dokumentet e rëndësishme ndërkombëtare që pretendojnë balancat mjedisore. Në këtë kuptim, aspekti i mbrojtjes së mjedisit dhe eliminimi i dëmeve të shkaktuara nga vatrat e mundshme të rrezikut ekzistues ose potencial, vlerësohen i një rëndësie të veçantë gjë që parashton nevojën urgjente për të harmonizuar shumë me thellë dhe me më kujdes bazën legjislative konform me dy konventat: Konventës mbi përgjegjësinë civile për dëmet e shkaktuara nga aktivitetet që janë të rrezikshme për mjedisin nga viti 1993 dhe Konventës mbi mbrojtjen e mjedisit jetësor nëpërmjet Ligjit penal në vitin 1998. Jo vetëm kaq, për shkak të rëndësisë që ka sot mbrojtja e mjedisit ekzistojnë një tërësi dokumentesh dhe rekomandimesh që i detyrojnë vendet të veprojnë në planin legjislativ, ekonomik, social dhe së fundmi humanitarë. Qëllimi i këtyre elementeve është kompozimi i bazës legjislative dhe masave ekonomike të cilat duhet çdo herë të jenë të zhvilluara në baza të qëndrueshme në drejtim të ruajtjes së ambientit.

Përgjegjësia civile

Në përputhje me Deklaratën e Rios mbi Mjedisin të vitit 1992,⁵ Këshilli i Evropës me qëllim të rregullimit dhe sigurimit të një kompensim adekuat për dëmet eventuale të shkaktuara nga aktivitetet që janë të rrezikshme për mjedisin, me 21 Qershor 1993 në Llugano nxjerr Konventën mbi përgjegjësinë civile të subjekteve për dëmet e shkaktuara nga aktivitetet që janë të rrezikshme për mjedisin.⁶

⁵ Rio Declaration on Environment and Development, Having met at Rio de Janeiro from 3 to 14 June 1992, për shumë shih ne <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

⁶ Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment Lugano, 21.VI.1993, për më shumë shih ne <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/150.htm>

Dispozitat hyrëse të kësaj Konvente kanë krijuar konceptet themelore e të qarta në mënyrë që përmbajtja e tyre të interpretohet njëjtë nga secili anëtar i kësaj organizate të vjetër evropiane. Kjo konventë në sferën e mjedisit dhe përgjegjësisë për te me vlerë të veçantë i konsideron: burimet e jetës si abiotikë dhe biotikë, ajrin, ujin, tokën, florën, faunën dhe elementet që janë në bashkëveprim në mes të këtyre faktorëve. Konventa në fjalë pretendon që rregullojë mbrojtjen e ambienti specifik e cila mund t'i ekspozohet ose ndikohet nga burime të ndryshme të rrezikut. Përveç kësaj rregullohen edhe aspektet e pronës, veçanërisht ato të cila është pjesë e trashëgimisë kulturore si dhe aspekte të veçanta të peizazhit.⁷

Sipas dispozitave të kësaj konvente si të rrezikshme do të konsideroheshin: prodhimin, trajtimin, magazinimin, përdorimin apo shkarkimin e një ose më shumë substancave të rrezikshme ose ndonjë aktivitet i cili është i natyrës të ngjashme në lidhje me këto substanca, prodhuese, bujqësore, trajtimin, magazinimin, përdorimin, shkatërrim, hedhjen, lirim, ose ndonjë aktivitet tjetër në lidhje me një ose më shumë e organizmave të modifikuar gjenetiksht ose mikroorganizmave që përfaqësojnë një rrezik i rëndësishëm për njeriun, mjedisin ose pronën, punën ose instalimin e pajisjeve për djegie, të përpunimit, trajtimit apo riciklimit të mbeturinave, me kusht që ata përfaqësojnë një rrezik i rëndësishëm për njeriun dhe mjedisin.⁸

Me rastin e interpretimit të konventës në fjalë potencohet se si një substancë apo substanca të rrezikshme paraprakisht të përgatitura që kanë aftësinë të emitojnë një rrezik për mjedisin dhe njeriun ose për pronë e tij (p.sh. mjetet shpërthyes, oxidative, djegëse, helmuese, të dëmshme, korrozive, irrituese, etj) lindin përgjegjësinë për demin eventual deliktor ose kontraktual i cili në rast se shkaktohet duhet të kompensohet. Incidentet në drejtim të shkaktimit apo dëmtimit të mjedisit mund të jenë ndonjë dukuri apo ngjarje të papritura e të vazhdueshme që i kanë të njëjtën origjinë, që shkaktojnë dëme apo krijojnë rreziqe serioze dhe të përhershëm me krijimin e dëmit. Për shkak të efekteve të aktiviteteve të rrezikshme, substancat ose produktet e dëmtuara e rrezikojnë ose mund të rrezikojnë mjedisin gjendjen e cila manifestohet në shfaqjen e dëmeve të caktuara. Si dëm i shkaktuar nga ana e subjektit të caktuar që gjithsesi duhet kompensuar konform rregullave të parashikuara në konventë janë: Humbja e jetës ose plagosje personale, humbje ose dëmtim të pronës në fushën e aktiviteteve të rrezikshme, humbje ose dëmtim që kryhet dëme mjedisore, kostot e masave parandaluese dhe çdo dëm të shkaktuar nga zbatimit të këtyre masave.

Përgjegjësia eventuale për dëmin e shkaktuar është e rregulluar qartë me dispozitat e Konventës Evropiane dhe nëse ky dëm është shkaktuar pas hyrjes në fuqi të këtij akti ndërkombëtar ligjor apo nëse incidenti ka ndodhur në territorin e një pale kontraktuale pavarësisht se ku ndodhin pasojat e dëmit subjektet çdo herë ngarkohen me përgjegjësi. Kjo përgjegjësi mund të ndodhë në dy forma dhe atë si: Përgjegjësi sa i përket substancave, organizmave dhe instalimeve të caktuara të

⁷ Po aty

⁸ Po aty

mbeturinave ose vende; dhe Përgjegjësinë e një vend të përhershëm për asgjësimin e mbeturinave.

Në rastin e parë mbajtësi lëndëve i cili kryen një aktivitet të rrezikshëm është përgjegjës për dëmin e shkaktuar për shkak se operimi me këto lëndë kanë qenë rezultat i aksidentit ose gjatë periudhës kur ai mbanë në kontroll aktivitetet e veta. Në një rast tjetër mbajtësi respektivisht operatori është përgjegjës për rregullsinë e vazhdueshme të depozitimit të mbeturinave dhe nëse gjatë kësaj kohe shkaktohet dëmi nga depozitimi i tyre në atë vend lind përgjegjësinë civile dhe së bashku me te edhe detyrimin për kompensimin e dëmit. Nga rregullat për përgjegjësinë për dëmin e shkaktuar konventa ka paraparë disa përjashtime në rastet në të cilat e lirojnë operatorin nga detyrim. Këto janë rastet ku dëmi ishte shkaktuar nga ngjarje si armiqësia, lufta civile, rebelimi, fenomen natyror me karakter jashtëzakonshme që nuk mund të evitohet as nuk mund të kundërshtojnë veprimtarinë e një pale të tretë ose nivele të pranueshme të ndotjes (dhe cilat janë nivelet e pranueshme është një çështje faktike që duhet të zgjidhen në çdo rast duke marrë parasysh të gjitha rrethanat objektive dhe karakterit subjektiv), ose aktivitetet e rrezikshme të cilat janë kryer në përputhje me ligjin në interes të një personi i cili ka pësuar dëmtime.

Përgjegjësia për dëmin e shkaktuar nga ndotja është reduktuar praktikisht vetëm në kompensim të dëmit material dhe jo material. Kërkesë për kompensim inicohet para autoriteteve gjyqësore kombëtare dhe në vendin ku është shkaktuar humbja, apo në vendin ku janë zhvilluar aktiviteti të rrezikshme ose në bazë të vendbanimit të përhershëm të palës së paditur (i ashtuquajtur i juridiksionin alternative). Megjithatë, kjo konventë ka dhënë mundësi që kërkesave të subjekteve të caktuara, organeve dhe organizatave që kanë të bëjnë me mbrojtjen, ruajtjen dhe përmirësimin e mjedisit t'u sigurohet një mbrojtje civile – juridike cilësore. Andaj me këtë akt juridik arrihet që të:

- Ndalohe i aktivitetit e rrezikshme që janë të paligjshme dhe që përbëjnë një kërcënim serioz për dëmtimin e mjedisit,
- Llogaridhënies së operatorëve për të marrë masa të caktuara të specifikuara saktësisht për të parandaluar incidentet apo ngjarje të dëmtimit të tilla në të ardhmen,
- Llogaridhënies së operatorëve për të marrë veprime pas incidentit për të parandaluar dëme edhe të ardhmen,
- Llogaridhënies së operatorëve për të marrë masa për t'u kthyer në gjendjen e mëparshme vendet ose sendet e dëmtuara.

Në mënyrë që të forcohet më tej përgjegjësia e individëve personave fizikë e juridikë, kompanive, institucioneve ose organizatave të tjera me karakter shumëkombëshe shumë vende dhe organizata ndërkombëtare kjo konventë i ka detyruar që të ndërmarin fushata në lëmin e redaktimit, ruajtjes, promovimit dhe mbrojtjes e mjedisit jetësor në kornizat ndërkombëtare. Megjithatë shpejt konstatohet se për një reagim efikas shoqërorë – juridik i tillë nuk mjafton vetëm mundësia e krijimit të përgjegjësisë civile për dëmet e shkaktuara në mjedis. Pas pesë vjet të përpjekjeve intensive të shumë shkencëtarëve dhe ekspertëve arrihet që

të miratohet Konventa së re evropiane e cila vendos bazë të rëndësishme dhe në kuadrin e përgjegjësisë penale për dëme të tilla të shkaktuara nga mjedisi.

Përgjegjësia penale

Për herë të parë në Republikën e Kosovës mjedisit ju ka siguruar mbrojtje ligjore penal konform kornizave të Konventës ndërkombëtare për mbrojtjen e mjedisit nëpërmjet Ligjit penal.⁹ Në kuadër të këtij ligji vendi ynë ka respektuar parimet dhe kërkesat e Konventës ndërkombëtare mbi mbrojtjen e mjedisit jetësor nëpërmjet Ligjit penal. Kjo konventë është miratuar nga Këshilli i Evropës në Strasburg 4 Nëntor të vitit 1998.¹⁰ Në këtë mënyrë ky akt i rëndësishëm ndërkombëtar kishte për qëllim rritjen efikasitetit dhe cilësisë së planin e mbrojtjes së mjedisit në rajon dhe detyrën për t'i kualifikuar veprimet apo veprat e caktuara të subjekteve ndaj mjedisit si vepra të dënueshme kur ato të kenë shkaktuar dëme apo përçarje serioze në mjedis. Praktikisht këto zgjidhje kanë arritur që të krijojnë bazë efektive për mbrojtje penale – juridike unike për mjedisin brenda territorit Evropian dhe të unifikojnë përgjegjësitë bazë të subjekteve fizikë dhe juridikë për shkaktimin eventual të këtyre veprave penale.¹¹ Duhet pasur parasysh se konventa në fjalë rekomandon që në planin e mbrojtjes së mjedisit duhet nxjerrë edhe fuqizuar edhe aktet të tjera ligjore të cilat veprimet e dëmshme ndaj mjedisit, jashtë zonës penale (kundërvajtje administrative etj) që veprimet e këtilla, pavarësisht nga shkalla e rrezikshmërisë shoqërore, të janë të dënueshme dhe gjithsesi të rregulluara me legjislacionin adekuat.

Të gjitha vendet që kanë nënshkruar këtë Konventë kanë detyrim për të marrë masa dhe aktivitetet të caktuara. Këto aktivitete janë të karakterit të dyfishtë: nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Në nivel kombëtar kjo konventë vënë themelet për të parashikuar sjelljet e caktuara, veprat penale dhe përshkrimin e sanksioneve penale për autorët e saj në legjislacionin penal. Në nivel ndërkombëtar reflekton angazhimet për përsosjen e rregullave për bashkëpunim ndërkombëtar – juridik midis shteteve kundër aktivitete kriminale që mund të kërcënojnë mjedisin në rajon më të gjerë.

Dispozitat e kësaj konvente në mënyrë specifike në nenin 2 e përcaktojnë objektin e mbrojtjes mjedisore. Objekte të këtilla konsiderohen: njerëzit ose vlera të caktuara të jetës njerëzore, integriteti fizik apo shëndetësor, ajri, uji, toka, monumente të mbrojtura, objekte tjera të mbrojtura, pronë, bimët dhe kafshët. Si forma të kërcënimeve për këto vlera të mbrojtura janë përcaktuar veprimet e veçanta (një veprim ose mosveprimet, dështimi) që janë të lidhura me substanca të caktuara të rrezatimit jonizues, mbeturinave të rrezikshme, aktivitete të rrezikshme,

⁹ Këshilli i Evropës, Komisioni për Mjedisin, Planifikimin Rajonal dhe Autoritetet Lokale, Strasbourg, viti 1998

¹⁰ Convention on the Protection of Environment through Criminal Law CETS No.: 172 për më shumë shih në <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>

¹¹ Kodi Penal i Kosovës në Kapitullin XXIV, për shkak të rëndësisë që ka mjedisi, kafshët, bimët dhe objektet kulturore, në përputhje edhe me Konventën mbi mbrojtjen e mjedisit nëpërmjet ligjit penal u ka siguruar mbrojtjen juridike – penale veprave të caktuara me rrezikshmëri të lartë shoqërore.

materiale bërthamore dhe substancave të tjera të rrezikshme radioaktive që kërcënojnë mjedisin ose përbërësit e tij individuale. Këto aktivitete mund të jenë bërë qëllimisht ose nga pakujdesia. Në Evropë nga aspekti i të drejtës penale dhe harmonizimit të saj ne mbrojtjen e mjedisit është veçanërisht e rëndësishme të përcaktohet saktësisht mënyrat dhe format për t'u marrë me aktivitete të rrezikshme.

Kryerja e veprimeve të caktuara siç janë vepra penale që cenojnë, kufizojnë ose rrezikojnë mjedisin sipas dispozitave të kësaj Konvente për dënim penal janë vendosur nga veprimtaritë e mëposhtme:

- Shkarkimi, emetimi apo futja e një sasi e substancave ose rrezatim jonizues në ajër, ujë apo tokë,
- Posedimi i paligjshëm, trajtimin, magazinimin, transportin, eksportin, importin e mbeturinave të rrezikshme

Operimet ilegale bimore kryhen nga aktivitetet e rrezikshme të cilën shkaktojnë ngjarje të vdekjes ose të plagosjes të rëndë trupore ose të dëmtojë shëndetin e një personi duke krijuar një rrezik të rënda të dëmtimit të ndërtesave të mbrojtura ose monumenteve apo pronave të tjera apo të dëmtimit të cilësisë së ajrit, ujit, tokës e kafshëve ose bimëve. Përveç këtyre veprimeve dhe aktiviteteve të kualifikuara si kriminale nxisin ose të ndihmojnë në zbatimin e aktiviteteve që shkelin apo kërcënojnë mjedisin janë parashikuar dënohet adekuate. Kjo do të thotë qartë se dispozitat e konventës në fjalë parashikojnë përgjegjësitë për bashkëpunim në formën e nxitjes dhe përkrahjes së luftës parandaluese dhe represive kundër veprave penale të kësaj natyre. Për këto vepra dhe aktivitete të ndaluara e paligjshme të individëve dhe subjekteve ligjore, konventa parashikon për lloje të caktuara të masave dhe sanksioneve penale. Këto sanksione janë të ndryshme. Këto janë: Dënim me burgim dhe konfiskimi i pronës (në formën e pasurive, të ardhurave ose aseteve të tjera).

Përveç gjobave dhe detyrimeve që sanksionojnë një vepre penale për të ruajtur zhvillimin e qëndrueshëm dhe të balancuar mjedisor ne kuadër të legjislacionit sekondar ekzistojnë edhe masa tjera të karakterit ndëshkues. Kjo konventë nuk ka aplikim të drejtpërdrejtë në raste të veçanta të mjedisit. Dispozitat e saj do të zbatohen në jetën vetëm nëse vendet janë përcaktuar individualisht për këtë. Kjo nënkupton që anëtarët e Këshillit të Evropës apo të tjerët që në mënyrë unilaterale¹² e njohin dhe e zbatojnë këtë konventë kanë detyrimin që në legjislacionin e tyre kombëtar penal të përfshijnë sistemin e dënimeve duke i parashikuar ato sipas llojit të veçantë dhe sipas masës së dënimit konform konventës kornizë.

Përfundimi

Është e qartë se e fundit të shekullit të kaluar kanë provokuar pozitivisht vetëdëdijën dhe perceptimi e njerëzve dhe qeverive për mbrojtjen e mjedisit si në

¹² Republika e Kosovës edhe pse nuk është anëtare e Këshillit të Evropës me Kushtetutën e vet ka marrë detyrim që për interesin e vendit t'i njoh dhe zbatojë të gjitha konventat e rëndësishme ndërkombëtare. Nisur nga ky parim i tërë legjislacioni nacional është në përputhje me konventat e rëndësishme ndërkombëtare siç është edhe rasti me konventat në fjalë.

nivel nacional ashtu edhe në atë ndërkombëtar. Ky shqetësim po shihet edhe në programet shtetërore dhe mbrojtja e mjedisit dhe zhvillimi i qëndrueshëm po konsiderohet çështjet me prioritet. Nuk ka dilemë që njerëzit kanë nevojë për ruajtjen, promovimin dhe mbrojtjen e mjedisit. Megjithatë dëmi që iu ka shkaktuar mjedisit dhe rreziku i cili po i kanoset në vazhdimësi tani më për shkak të zhvillimit ekonomik nuk janë problem i kufizuar në territorin e një vendi. Andaj është logjike që komuniteti ndërkombëtar t'i analizojë këto rreziqe dhe të mobilizojë vendet për alarmin e rrezikun nga ndotjes e mjedisit në nivel global dhe nevojën për cilësinë e duhur dhe mbrojtje efikase. Këshilli i Evropës si një nga organizatat më të vjetra ndërkombëtar është i bashkuar për kodifikimin që përcaktojnë rregullat bazë të përgjegjësisë civile dhe penale për dëme të shkaktuara. Këto konventa kanë përcaktuar përgjegjësinë e personave fizik dhe juridik si dhe ngjarjet e dëmshme eventuale në mjedisin . Në kuadër të kësaj organizate ndërkombëtare në vitet e nëntëdhjetë të Shekullit XX janë nxjerrë dy konventat me qëllim të ngritjes të një sistemin të llogaridhënies, rregullave për përcaktimin e përgjegjësisë, përgjegjësitë e subjekteve dhe sistemin e sanksioneve me kushtin që detyrimet e vendeve anëtare për të integruar këto rregullore në legjislacionin e tyre kombëtar. Duke pasur parasysh se vendi ynë është në fazë e reformave thelbësore të sistemit politikë, social, ekonomik dhe ligjor në drejtim të harmonizimit të rregulloreve të brendshme me rregulloret apo ligjin e Bashkimit Evropian e një rëndësi të veçantë konsiderohet dhe shpejtësia me të cilën këto rregulla të mjedisit (ligji mjedisor) harmonizohen me ligjin Evropian. Prandaj, këto konventa paraqesin një kontribut në përpjekje për harmonizimin e shpejtë dhe efikas të sistemit tonë ligjor me ligjin evropian sidomos kur e kemi parasysh rrezikun mjedisor në vendin tonë.

Referencat

1. Krasniqi A., E drejta në turizëm dhe hotelieri, Pejë 2004
2. Ligji i përkohshëm penal i Kosovës
3. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm from 5 to 16 June 1972, *për më shumë shi në* <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>
4. Convention on the Protection of Environment through Criminal Law CETS No.: 172 Place: Strasbourg, Date 4/11/1998, *për më shumë shih në* <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>
5. Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment Lugano, 21.VI.1993, *për më shumë shih ne* <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/150.htm>
6. Rio Declaration on Environment and Development, Having met at Rio de Janeiro from 3 to 14 June 1992, *për shumë shih ne*

- <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>
7. Rio De Janeiro Platform for action on the road to Johannesburg 2002.
<http://www.eclac.org/dmaah/noticias/paginas/5/8435/platform1.pdf>
 8. REPORT OF THE UNITED NATIONS CONFERENCE ON THE HUMAN ENVIRONMENT **Stockholm 1972**
 9. Ligji për mbrojtjen e mjedisit Nr. 03/ L – 025
 10. Ligji për vlerësimin strategjik Nr. 03/ L – 015
 11. Ligji për parandalimin dhe kontrollin e integruar të ndotjes Ligji Nr. 03/L – 043
 12. Ligji për mbeturina Ligji Nr. 02/ L – 30
 13. Ligji për kimikate Nr. 02/ L – 116
 14. Ligji për mbrojtjen e ajrit nga ndotja Nr. 2004 / 30
 15. Ligji për mbrojtjen e natyrës nr. Nr. 2004

